

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Riksantikvarieämbetets rapport Översyn av regelverket om kulturföremål

Riksarkivet har tagit del av rubricerad rapport och har i stort sett inga invändningar emot rapportens förslag till nytt regelverk om utförelse av kulturföremål. Riksarkivet ser det som angeläget med en översyn och att en modernisering av rådande regler görs.

Översynen ska enligt uppdraget ”inbegripa en analys av hur kulturmiljölagens bestämmelser och berörda delar av kulturmiljöförordningen kan moderniseras och förenklas”.

Rapporten berör rådande författningssläge i en internationell kontext, bl EU-regler samt läget i de nordiska länderna. Rapporten analyserar vilken nivå som ska föreligga för skydd av kulturföremål samt en kortfattad beskrivning inkl. statistik hur ansökningar om utförelsetillstånd har hanterats – där det visar sig att allt färre utförelselärenden har handlagts under de senaste åren. Rapporten ger en inblick om orsaker till detta. Ansökningsförfarandet anses av marknadens aktörer vara svårhanterligt. Regelverket spelar en viktig roll för hur systemet fungerar och förslaget ska bidra till att efterlevnaden ökar.

Förslag finns om upprättande av ett nationellt register över kulturföremål som blivit föremål för avslag bör underlätta för berörda parter, vilket Riksarkivet tillstyrker.

Översynen har också gett förslag på bedömningskriterier för hur begreppet ”nationella skatter” ska tolkas. Exempel på tydligare bedömningskriterier som ska ligga till grund för att ett visst kulturföremål har ”stor betydelse för det nationella kulturarvet” finns formulerade i rapporten. Det är en kärnfråga i sammanhanget – det finns många fallgrorpar man kan undvika genom att ha ett enhetligt förhållningssätt vid bedömningen av vad som kan sägas utgöra ett nationellt kulturarv.

Ekonomiska värden och åldersgränser föreslås bli uppgraderade. För att ett objekt ska omfattas av tillståndsplikt föreslås t ex att arkivhandlingar (dvs. kategorierna Icke tryckt material, Arkiv av icke tryckt material) får en högre åldersgräns än tidigare 50 år för att harmoniera med en enhetlig åldersgräns på 75 år, vilket är fullt rimligt. Men det finns ett problem med att ålder på ett objekt ska styra kravet på tillståndsplikt – ett yngre objekt kan ha lika stor betydelse för det nationella kulturarvet som ett äldre och fluktuationer på marknaden kan i lika mått ha ett avgörande för hur bedömningen görs av ekonomiska skäl. Det måste trots allt finnas vissa ramar för hur en bedömning ska ske och därför bör båda gränserna vara

tillämpliga. Är gränserna för lågt satta skulle det kanske innebära en ökande mängd ansökningar om utförelsetillstånd eller möjligen helt motsatt effekt – man struntar i reglerna.

De högre ekonomiska gränserna i förslaget är en uppskrivning av de värden som sattes för mer än 30 år sedan. Värdet på kulturarvsobjekt följer inte någon bestämd värdeskala, det är marknadsvärdet som blir avgörande och det skiftar från tid till annan. Fastställs en ekonomisk värdegräns bör den uppdateras oftare än vart 30:e år.

Andra viktiga problem som rapporten tar upp är avsaknad av medel för eventuell statlig inlösen. Frågan är inte okomplicerad och de erfarenheter Riksarkivet haft visar att effekterna kan bli oväntade (jfr Ericssbergsarkivet). Ytterligare utredning krävs i denna fråga.

Rapporten betonar vikten av att dagens bestämmelser om skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål bör vara utformat som ett *kvalitetsskydd*, i motsats till det brett verkande skydd som speglas i den nu gällande tillståndsplikten. För arkivens del kan nämnas att arkivlagen (1990:782) innehåller bestämmelser om skydd för arkiv samt att myndigheters arkiv är en del av det nationella kulturarvet. Enskilda arkiv har inte motsvarande skydd i arkivlagen, vilket betyder att 5 kap. kulturmiljölagen har en viktig funktion att fylla för den enskilda arkivsektorn. Det är oftast fråga om lagligt ägda objekt och att idka t ex handel med enskilda arkiv är inget brotligt. Riksarkivets roll som tillståndsmyndighet blir därför grannlaga.

Slutligen vill även Riksarkivet kommentera det problematiska med de undantagsregler som beskrivs i 5 kap. 11 § kulturmiljölagen och svårigheterna att tillämpa dem. Som ett viktigt steg att hantera undantagen noteras att ”Riksantikvarieämbetet och tillståndsmyndigheterna avser dock att i första hand arbeta med allmänna råd och förbättrade handläggningsrutiner för att komma tillrätta med dessa problem.” Det är ett viktigt påpekande.

Beslutande i detta ärende har varit riksarkivarie Björn Jordell. Närvarande vid den slutliga handläggningen har varit landsarkivarie Anna Karin Hermodsson samt chefsjuristen Efwä Westre Stövander, föredragande.

Björn Jordell
Riksarkivarie

Efwä Westre Stövander
Chefsjurist